

Vlinders zoeken in het veld: de heide

Tekst:
Albert Vliegenthart

In Nederland komen 54 soorten dagvlinders voor, maar waar moet je die zoeken? Door middel van een reeks artikelen wordt het vlinders kijken in Nederland wellicht wat vergemakkelijkt. In ieder artikel wordt ingegaan op het herkennen van diverse landschapstypen met hun bijhorende vlinders. Dit wordt gedaan met behulp van enkele voorbeelden. De eerste in deze serie gaat over heidegebieden.

Soorten van natte en droge heide

Nederland kent diverse heide- of heideachtige terreinen. Veelal mooie plekken waar volgens de veldgids veel vlinders te zien zijn. In tabel 1 is te zien welke vlindersoorten op heideterreinen te vinden zijn. Opvallend is dat hierin ook enkele soorten staan die je in eerste instantie niet met heide associeert, zoals het boomblauwtje of duinparel-

moervlinder. De soorten uit de tabel komen vaak niet allemaal tezamen voor op hetzelfde terrein.

Heideterreinen zijn al grof in twee categorieën ingedeeld: natte en droge heide. De natte heide kenmerkt zich op het oog onder andere door de aanwezigheid van dopheide. Vaak zijn er vennen of veen aanwezig. Over het algemeen kun je zeggen dat heideterreinen die voornamelijk overheerst worden door struikheide en pijpenstrootje in de categorie droge heide vallen. Een gebied kan natuurlijk ook uit een combinatie van droge en natte heide bestaan.

Hoe herken je de goede vlinderplekken?

Naast het herkennen van het type heideterrein (droog of nat) is het, als je in Nederland op zoek gaat naar aan heide gebonden vlinders, belangrijk om de verspreiding van deze soorten een beetje te kennen. Deze staan goed aangegeven in de veldgids en zijn dus makkelijk op te zoeken. Zo is het niet aan te raden veenbesblauwtjes op de Brunsummerheide (L) te gaan zoeken, want deze komen alleen in Noord-Nederland voor. En zo is de kleine heivlinder ook niet in Drenthe te verwachten.

De belangrijkste factor is het kunnen combineren van de verschillende 'parameters'. Een heideterrein kan op zich al uit diverse subgebieden

bestaan. Waar kun je bijvoorbeeld gentiaanblauwtjes verwachten op de Dwingeloose heide? Dit is immers een enorm heidegebied waar deze vlinders maar op enkele plekken zitten. Uiteraard kunnen waardplanten een indicatie geven om te gaan zoeken. Vele soorten beperken zich echter niet tot hun waardplant en zoeken hun voedsel ook elders, soms zelfs ver van de waardplanten vandaan.

In de praktijk

Op de zes foto's staan enkele heideterreinen op volgorde van droge naar natte heide. Aan de hand van deze voorbeelden wordt een inschatting gemaakt welke soorten waar te vinden zijn. Hierin worden even de passanten buiten beschouwing gelaten. Het is natuurlijk in alle gebieden mogelijk om een atalanta, distelvlinder of een groot koolwitje tegen te komen. In tabel 1 staan ook de fotonummers achter de soorten vermeld. Hierin kun je zien welke soorten bij welke biotoopfoto horen. Om dit artikel niet te lang te maken, kon van enkele soorten geen bijbehorende biotoopfoto worden opgenomen.

Droge heide

De eerste drie foto's vallen in de categorie droge heide. Hierin kun je soorten als groot dikkopje en heivlinder en hooibeestje verwachten. De eerste biotoop laat een vrij open structuur zien: veel zandgrond met pollen struikheide. Vlinders zijn het beste te vinden op de bloemen, al zijn die niet talrijk aanwezig. Hoewel de kommavlinder vaak te vinden is in gebieden met een mozaïekpatroon - een afwisseling van stukjes heide, bloemen en grassen - kun je deze soort hier vaak op de struikheide vinden. Opvallend is

Foto 1: Hoge Veluwe (Gelderland).

Foto 2: Ginkelse heide (Gelderland).

Albert Vliegenthart

Kars Velling

Tabel 1: Vlindersoorten die vaak op de hei te vinden zijn

Aardbeivlinder		Icarusblauwtje	3,4,5
Geelsprietdikkopje	4,5	Veenbesblauwtje	
Groot dikkopje	1,2,3,5,6	Dagpauwoog	passant
Kommavlinder	1	Atalanta	passant
Groot koolwitje	passant	Distelvlinder	passant
Citroentje	3,5,6	Grote parelmoervlinder	
Groentje	2,3,5,6	Duinparelmoervlinder	
Kleine vuurvlinder	1,2,3,4,5	Veenbesparelmoervlinder	
Bruine vuurvlinder	1,2,3	Heivlinder	1,2,3
Boomblauwtje	1,2,3,5	Kleine heivlinder	
Gentiaanblauwtje	3,5	Hooibeestje	1,2,3,4,5,6
Heideblauwtje	4,5,6	Veenhooibeestje	6

dat het boomblauwtje hier ook veelvuldig op de struikheide zit.

Heivlinders zitten juist graag op de grond, daar waar een soort karrensporen te zien zijn.

Het tweede gebied is al meer vergrast. Hier kun je het beste langs de bosranden zoeken naar vlinders.

Groot dikkopje en groentje zijn vaak wel in de eerste tien meter vanaf de bosrand te vinden. Meestal foerageren zij op de composieten. Ook hier zijn de boomblauwtjes weer te vinden op de struikheide. Op de open stukjes tussen de grassen zul je hooibeestjes aantreffen, vaak vergezeld door kleine vuurvlinders, als er tenminste schapezuring groeit.

De derde biotoop is een relatief klein stukje hei, omgeven door bos. De structuur is open, waardoor er pollen struikheide staan. Op de stukjes hiertussen groeien vaak bloemen waarop vlinders foerageren. Kleine eikjes en dennen komen op en staan her en der verspreid. Dit zijn geschikte uitkijkposten voor groentjes.

Natte heide

De laatste drie foto's vallen onder het type natte heide. Foto vier is een tussenvorm. De randzone biedt de hoogste diversiteit. Het is heel goed mogelijk om hier ook dopheide tussen te vinden. Bijzondere soorten als heideblauwtjes maar ook gentiaanblauwtjes zullen juist in deze zone te vinden zijn op de meer open stuk-

jes. Uiteraard geldt voor de laatste soort wel dat er klokjesgentiaan aanwezig moet zijn. Deze staan vaak iets verder op de heide op de natte delen. In de hoger begroeide delen vind je soorten als groot dikkopje, geelsprietdikkopje en zandoogjes. Gebied vijf is een mooi gevarieerd heideterrein en eigenlijk de beste plek in deze reeks. In de relatief hoge achterrand tref je groentje, boomblauwtje, groot dikkopje en citroentje. Op de voorgrond is juist veel dopheide te zien, afgewisseld met struikheide, grassen en enkele schrale plekken, zoals helemaal vooraan. Hier zitten met name de heideblauwtjes, heivlinders, de kleine en bruine vuurvlinder en het hooibeestje. Bij de meer vochtige plekken is het goed opletten om gentiaanblauwtjes te zien.

Op de laatste foto is zelfs eenarig wollegras (links) en dophei (rechts) te zien. Wollegras duidt op hoogveen en is ook de waardplant van het veenhooibeestje. Als je vlinders gaat zoeken op plek zes, dan is dit de zone waar je het beste kunt zoeken. Op de achtergrond is een vrij monotoon heideveld te zien. Je zult op dat stuk best wel vlinders tegenkomen, maar niet in de hoogste diversiteit. Soorten als heideblauwtje en groentje zijn hier dan ook hoogstwaarschijnlijk aanwezig.

Kars Veling

Foto 3: Loenen (Gelderland).

Kars Veling

Foto 4: Dwingeloose heide (Drenthe).

Kars Veling

Foto 5: Norger petgaten (Drenthe).

Kars Veling

Foto 6: Fochteloërveen (Friesland).